

9.00 – 9.05 Uvodna pozdrava

Ingrid Slavec Gradišnik, predstojnica Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU

Saša Babič, organizatorica konference

9.05 – 9.30 **Saša Babič**: Historiat nastanka in obravnave zbirke pregovorov na ISN ZRC SAZU

9.30 – 10.00 **Tomaž Erjavec**: Obdelava korpusa pregovorov

10.00 – 10.15 odmor

10.15 – 10.45 **Erika Kržišnik**: Frazemi iz pregovorov

10.45 – 11.15 **Matej Meterc**: Pomen razlikovanja med dopolnitvijo in razširitvijo pregovora s primeri iz podatkovne zbirke ISN

11.15 – 11.45 **Nataša Jakop**: Vpliv družbenih omrežij na rabo paremioloških enot: na primeru paremiološke sestavine *krub*

11.45 – 12.00 odmor

12.00 – 12.30 **Barbara Ivančič Kutin**: Paremiološko gradivo, dokumentirano na Bovškem

12.30 – 13.00 **Monika Kropelj Telban**: Pregovori v slovenskih folklornih pripovedih na primeru treh pravljичnih tipov

13.00 – 13.30 **Rok Mrvič**: Paremiologija in slovenske pravnozgodovinske razprave 20. stoletja v folkloristični luči

KNJIŽICA POVZETKOV

Saša Babič, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje

Historiat nastanka in obravnave zbirke pregovorov na ISN ZRC SAZU

Pregovori so veljali in še vedno veljajo za »modrost naših prednikov«, »poezijo vsakdanjega jezika«, zato so bili pogosto tudi del gradiva, ki je bilo dokumentirano namenoma za zbirko pregovorov ali pa spotoma kot ob zbiranju drugega gradiva (npr. Milko Matičetov ob zbiranju pravljic). Gradivo so zapisovali individualni navdušenci, zbiralci v organiziranih zbiralnih akcijah, študenti v različnih seminarških ali diplomskih obravnava kot tudi raziskovalci.. Gradivo v zbirki ISN ZRC SAZU so iz objavljenih, rokopisnih in arhivskih virov, kot tudi iz različnih tudi iz javnih medijev (tiskanih in spletnih) in sprotne komunikacije. Trenutno inštitutska zbirka obsega dobrih 36.000 enot iz 2516 virov. Prispevek bo pregledno predstavil zgodovino nastanka te zbirke ter prikaz različnih obravnava pregovorov od 90-ih let 20. stoletja dalje. Predstavljeno bo povezal s potekom trenutnega projekta *Paremiološke enote v dialogu s sodobno rabo*.

Tomaž Erjavec, Institut Jožef Stefan, Odsek za tehnologije znanja

Obdelava korpusa pregovorov

Eden pomembnejših rezultatov projekta *Tradicionalne paremiološke enote v dialogu s sodobno rabo* je izdelava korpusa pregovorov, ki ima za osnovo seznam pregovorov, skupaj z bibliografijo del, kjer so bili identificirani in ki ga je pripravila ddr. Marija Stanonik. Ta seznam je bil na ZRC SAZU pretvorjen v razpredelnice Excel. V tem prispevku obravnavamo pretvorbo razpredelnic v format XML TEI, avtomatsko jezikoslovno označevanje tega korpusa pregovorov, postavitve korpusa na konkordančnike ter začetno identifikacijo pregovorov v korpusu MetaFida.

Pretvorba v format XML TEI v veliki meri ohranja izvorno strukturo, jo pa zapiše v elemente TEI. Poleg tega pretvorba preverja konsistenco vhodnih podatkov, s pomočjo hevrstike pa tudi poskusi identificirati abecedo (bohoričica oz. gajica), v kateri je vsak pregovor zapisan. V naslednji stopnji so bile besede v pregovorih avtomatsko posodobljene z orodjem CSMTiser, s čimer omogočimo lažje iskanje po pregovorih, kot tudi uporabo orodij za jezikoslovno označevanje sodobne standardne slovenščine. Posodobljene pregovore smo označili z orodjem CLASSA, in sicer na nivoju pojavnic (besed in ločil), povedi, pripisovanja oblikoskladenjskih oznak, lematizacije in odvisnostnega skladenjskega razčlenjevanja. Tako analiziran korpus je bil nato postavljen na konkordančnik raziskovalne infrastrukture CLARIN.SI, kjer je javno dostopen. Izvedli smo tudi prvi korak analize uporabe obdelanih pregovorov v korpusu MetaFida, ki združuje posamezne slovenske korpuse, tako za dobesedne pojavitve pregovorov, kot tudi za pojavitve njihovih posodobljenih oblik. V prispevku bomo kritično ovrednotili trenutne rezultate in načrtali smernice za nadaljnje delo.

Erika Kržišnik, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta

Frazemi iz pregovorov

V besedilih se pogosto uporabljajo samo deli pregovorov, npr. *nekateri še danes jedo zarečeni kruh*, ki ima izhodišče v *Zarečenega kruha se poje več kot zapečenega* (že v SSKJ naveden v skrajšani varianti kot *Zarečenega kruha se največ poje*). Včasih gre za sobesedilno vezane postopke, lahko pa se krajšani del ustali kot frazem z ne več samo neposredno na pregovor vezanim pomenom. Zgodi se celo, da iz enega pregovora dobimo dva osamosvojena frazema. Tako sta npr. iz pregovora *Kdor visoko leta, nizko pade* osamosvojena frazema *visoko letati* 'imeti velike cilje, aspiracije', tudi 'biti domišljav' in *nizko pasti* – zadnji je v zgledu [...] *je bila še lani jeseni deležna pikrih bodic, češ da je nizko padla, ker oglašča za modno znamko GAP, potem ko je [...] nosila stvaritve vrhunskih kreatorjev* pomensko in sobesedilno še znotraj sporočila pregovora, medtem ko ima v naslednjem [...] *in vladi očital oblikovanje nekakšne komisije za obrekovanje. »Žalostno je, da so nekateri tako nizko padli, kar sram me je za katerega od njih [...]* še dodatni lastnostni pomen 'biti pokvarjen, biti/ostati brez pozitivnih lastnosti, zlasti v moralnem smislu'.

Zanimivo je, da nobenega od navedenih frazemov ni niti v SSKJ niti v Slovarju slovenskih frazemov. Namen je zbrati neko količino tako nastalih frazemov iz elektronskih korpusov Gigafida, Janes in slWaC, ugotoviti stopnjo njihove osamosvojenosti ter – če bo le mogoče – preveriti, ali oz. v kolikšni meri pri rojenih govornih (še) obstaja povezava z izhodiščnimi pregovori.

Matej Meterc, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša

Pomen razlikovanja med dopolnitvijo in razširitvijo pregovora s primeri iz podatkovne zbirke ISN

Predstavljen bo smoter semantičnega razlikovanja med razširitvami in dopolnitvami v primeru podaljšav pregovorov, ki ga je predlagal Permjakov. Pri razširitvi gre zgolj za podaljšavo, ki poante izraza ne spremeni, oz. za dolgo varianto (npr. *Vaja dela mojstra, če mojster dela vajo.*), pri dopolnitvi (npr. *Dober glas seže v deveto vas, slab pa še dlje.*) pa za dodajanje nove poante, zaradi katere je izhodiščni izraz in izraz z dopolnitvijo smiselno obravnavati in navajati kot dva ločena in samostojna paremiološka izraza. Temu razlikovanju je bilo do zdaj v frazeologiji in paremiologiji na splošno posvečeno premalo pozornosti in bi ga bilo koristno uporabiti pri urejanju paremioloških zbirk ter gradiva za slovarje.

Nataša Jakop, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša

Vpliv družbenih omrežij na rabo paremioloških enot: na primeru paremiološke sestavine *kruh*

Paremiološke enote se v sodobni slovenščini uporabljajo v različnih medijih in besedilih (radijskih, televizijskih, časopisnih, spletnih). Na širjenje njihove rabe vplivajo tudi spletna družbena omrežja, kot so Twitter, Facebook, Instagram, TikTok, YouTube. V prispevku raziskujemo, kateri dejavniki vplivajo na rabo paremioloških enot na družbenih omrežjih. V analizi se omejimo na paremiološke enote s sestavino *kruh*. Parametri, ki jih v analizi upoštevamo, so: vrsta in specifika družbenega omrežja (profilna, forumi, blogi, mikroblogi, vsebinska), splošna poznanost oz. pogostnost rabe paremiološke enote v sodobni slovenščini, tema in kontekst rabe paremiološke enote, lastnosti in vplivnost uporabnika družbenih omrežij.

Nabor paremioloških enot s sestavino *kruh* pridobimo iz slovarskih in drugih virov, korpusno preverimo njihovo rabo v sodobni slovenščini z namenom pridobitve frekvenčnega podatka o rabi, izbor primerov pa analiziramo z vidika okoliščin sodobne rabe na spletnih družbenih omrežjih.

Barbara Ivančič Kutin, ISN ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje

Paremiološko gradivo, dokumentirano na Bovškem

V prispevku bo najprej podan kratek pregled gradiva s cca. 330 paremiološkimi enotami, ki je bilo izpisano iz Dolencevega dijaškega arhiva z namenom vključitve v spletno bazo slovenskih pregovorov in je bilo zapisano na območju Zgornjega Posočja. Sledila bo predstavitev delovne zbirke paremioloških enot z Bovškega, ki vključuje gradivo, dokumentirano v pisnih virih (objave, rokopisi) in z zapisovanjem iz govora domačinov v različnih kontekstih. Pregovori, reki, primerjalna rekla, velerizmi in podobne (bolj ali manj stalne) besedne ali stavčne besedne zveze bodo žanrsko razvrščene in statistično analizirane, izpostavljene bodo njihove vsebinske in jezikoslovne značilnosti ter v nekaterih primerih tudi socialni ali jezikovni kontekst rabe. Poseben poudarek bo namenjen enotam, ki izražajo lokalnost, npr. 1) nekateri vremenski pregovori so nastali na podlagi opazovanja vremenskih pojavov v konkretnem prostoru, v nekaterih primerih je z njimi povezano tudi lokalno poimenovanje (npr. krničar je veter, ki piha s Krnice); 2) primerjalna rekla, ki vključujejo npr. toponime, posebne lokalne narečne izraze, imena prebivalcev (lastna imena, vzdevki, hišna imena ..., npr. *saj si (tak) kot ranjke' Gašpr / ima noge kot ranjke' Gašpr*, v pomenu imeti ekstremno velika stopala, kot resnična oseba, ki so jo zaradi zelo posebne fizične lastnosti poznali vsi domačini, v primerjalnem rekle pa se je ohranila vse do danes; ter c) drugi folklorni obrasci, ki na kakršenkoli način izražajo lokalnost, npr. in zbadljivke in zmerljivke (največkrat v kratkih rimah med prebivalci nekaterih vasi), uganke, pozdravi, kletvice ... Kot ilustrativno gradivo so bile nekatere enote že vključene v *Slovar bovškega govora*, toda veljalo bi jih objaviti zbrane na enem mestu (samostojno ali v posebnem razdelku tega slovarja), saj so med slovarskimi gesli enote zaradi razpršenosti težje dostopne zainteresiranemu bralcu.

Dr. Monika Kropej Telban, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje

Pregovori v slovenskih folklornih pripovedih na primeru treh pravljčnih tipov

Pregovori, ki so vključeni v folklorne pripovedi, so po večini dodani kot posebno strukturiran, poetično zgoščen povzetek, ki se nanaša na kolektivne izkušnje družbene skupine v določeni situaciji. Pogosto interpretirajo interakcijo protagonistov, ki je lahko tudi konfliktna. Uporaba pregovorov znotraj pripovedi izpostavi sporočilo zgodbe, za njihovo razumevanje pa moramo poznati kontekst, v okviru katerega je pregovor nastal ali ga pogojuje.

V primeru, da je pregovor umeščen na začetek ali konec zgodbe, kar je še posebej značilno za basni ali poučne zglede (eksempel), so pregovori v logičnem sorodstvu s pripovedno sporočilnostjo in imajo pogosto poudarjeno vzgojno funkcijo, pregovor je dodan kot zgoščena vsebina ali sporočilo pripovedi.

V prispevku bodo analizirani tekst, struktura, funkcija in kontekst paremioloških obrazcev na primeru pravljčnih tipov ATU 155, ATU 269 in ATU 890.

Rok Mrvič, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje

Paremiologija in slovenske pravnozgodovinske razprave 20. stoletja v folkloristični luči

Zlasti v prvi polovici 20. stoletja se je začelo več slovenskih raziskovalcev pri odkrivanju in razlaganju pravne zgodovine in t. i. ljudskega prava na slovenskem jezikovnem prostoru opirati na jezikovno gradivo, ki so ga večinoma tvorile frazeološke enote, zlasti paremije. Z upoštevanjem tovrstnega gradiva v poljudnih in strokovnih razpravah so želeli avtorji dobiti boljši vpogled v razvoj pravnih postopkov, sodnih ritualnih praks in nasploh vsakdanjega življenja v odnosu do pravnih institutov različnih zgodovinskih obdobjih. Namen prispevka je pregledno strniti te pravnozgodovinske razprave glede na vrsto folklorne enote in njihovo izhodiščno motivacijo, kot si jo je razlagal avtor razprave, ter jih ovrednotiti z ozirom na kasneje pridobljeno in klasificirano paremiološko gradivo, izpričano v starejših slovenskih virih, čemur bo v največji meri služila zbirka pregovorov Inštituta za slovensko narodopisje. Glavni poudarek bo namenjen temu, kar bi lahko do neke mere označili za zgodnje nastavke etnolingvistične metodologije, saj so avtorji izhajali iz predpostavke, da so paremije (in druge folklorne enote) kot bolj ali manj ustaljene besedne zveze v svojo pomensko strukturo shranile kulturno informacijo, ki ji je mogoče tudi po daljših časovnih obdobjih z ustreznimi etimološkimi, folklorističnimi, zgodovinskimi in drugimi podatki rekonstruirati prvotni kontekst, v katerem se je vpisala v neko jezikovno enoto. Na videz preprosto stališče je povzročilo izpeljavo različnih načinov interpretacije gradiva, ki so bili v stroki večkrat dokazani za zmotne. Prispevek se zato ne bo osredinil na naštevaje pomanjkljivosti metodologije iz časa nastanka obravnavanih razprav, temveč na njihov doprinos in pomen za sodobne folkloristične in etnolingvistične raziskave.

